

LE DROIT DES AFFAIRES EN EVOLUTION
Les juristes d'entreprise et les responsabilités de l'entreprise.
Vers une responsabilité sans fin des entreprises ?

TENDENSEN IN HET BEDRIJFSRECHT
Bedrijfsjuristen en bedrijfsverantwoordelijkheid.
Naar eindeloze aansprakelijkheden voor ondernemingen?

LE DROIT DES AFFAIRES EN EVOLUTION

Les juristes d'entreprise
et les responsabilités de l'entreprise

TENDENSEN IN HET BEDRIJFSRECHT

Bedrijfsjuristen
en bedrijfsverantwoordelijkheid

Préface – Voorwoord

Els Steen

Présidente IJE – Voorzitter IBJ

Elliot Cobbaut
Christine Declercq
Thierry D'hoore
Benoît Kohl
Denis Philippe

Wim Putzeys
Jacob Reniers
Olivier Roodhooft
Joeri Vananroye

33

Journée des juristes d'entreprise – 15.11.2022
Dag van de bedrijfsjuristen – 15.11.2022

LARCIER
INTERSENTIA

Les juristes d'entreprise et les responsabilités
de l'entreprise. Vers une responsabilité sans
fin des entreprises ?
Bedrijfsjuristen en bedrijfsverantwoordelijkheid.
Naar eindeloze aansprakelijkheden voor
ondernemingen?
Institut des juristes d'entreprise – Instituut
voor bedrijfsjuristen

© 2023 Lefebvre Sarrut Belgium NV
Hoogstraat 139/6 – 1000 Brussel

ISBN 978-94-000-1635-4
D/2023/7849/76
NUR 827
Gedrukt in de Europese Unie

Verantwoordelijke uitgever: Paul-Etienne Pimont, Lefebvre Sarrut Belgium NV
Lay-out: Crius Group, Hulshout
Omslagontwerp: Danny Juchtmans / www.dsigngraphics.be

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.
Dit boek is eveneens digitaal beschikbaar op www.stradalex.com en www.jurisquare.be.

Tous droits réservés pour tous pays. Il est interdit, sauf accord préalable et écrit de l'éditeur, de reproduire (notamment par photocopie) partiellement ou totalement le présent ouvrage, de le stocker dans une banque de données ou de le communiquer au public, sous quelque forme et de quelque manière que ce soit.
Ce livre est également disponible en version numérique sur www.stradalex.com et www.jurisquare.be.

TABLE DES MATIÈRES – INHOUD

<i>Conseil de l'Institut 2022 – Raad van het Instituut 2022</i>	xi
<i>Dans la collection “Le droit des affaires en evolution”</i>	xiii
<i>Alsook in de reeks “Tendensen in het bedrijfsrecht”</i>	xvi
<i>Vision et mission de l'Institut des juristes d'entreprise</i>	xix
<i>Visie en missie van het Instituut voor bedrijfsjuristen</i>	xxi
<i>Auteurs</i>	xxiii
<i>Auteurs</i>	xxiv
<i>Préface</i>	xxv
<i>Voorwoord</i>	xxviii

Le développement des pratiques d'alerte et la transposition de la Directive 2019/1937 : obligations, craintes et opportunités pour l'entreprise privée

Elliot COBBAUT	1
1. L'entreprise privée sommée d'anticiper les conséquences de ses activités .	2
1.1. Un impératif de prévention	2
1.2. Une régulation par objectifs	3
2. L'alerte comme élément nécessaire de <i>compliance</i> et de prévention des risques	5
2.1. L'alerte et le droit de l'alerte	5
2.1.1. La multiplication des alertes	5
2.1.2. Un besoin de cadres	6
2.1.3. La progressive construction d'un « droit de l'alerte »	6
2.2. L'adoption de la Directive 2019/1937	9
2.3. Le poids des obligations de la loi du 28 novembre 2022 pour l'entreprise privée	13
2.3.1. L'obligation d'établir un canal de signalement interne	13
2.3.2. La protection des données dans le cadre du signalement ..	14
2.3.3. Le respect des délais	16
2.3.4. Le recueil et le suivi des signalements anonymes	17
2.3.5. Le recours à un prestataire de services	17
2.3.6. La consultation des partenaires sociaux	18
2.3.7. Les acteurs susceptibles d'opérer un signalement interne ..	19

2.3.8.	La mise à disposition d'informations	19
2.3.9.	Le délai pour établir les canaux de signalement et les procédures de suivi	19
2.3.10.	L'articulation des différents régimes d'alerte	20
2.3.11.	La situation des groupes de sociétés	20
2.3.12.	Le respect des mesures de protection	20
2.3.13.	Des sanctions dissuasives	21
2.3.14.	La charge de la preuve d'un signalement abusif	22
3.	Aller au-delà des obligations légales ?	23
3.1.	L'intérêt de dispositifs d'alerte au champ élargi	23
3.2.	L'anticipation d'obligations à venir	25
4.	Recommandations	29

De impact van systeemcrisissen op contractuele verhoudingen.

Failliet van klassiek contractmodel en nieuwe perspectieven

	Jacob RENIERS	31
1.	Impact van systeemcrisissen op contractuele verhouding	31
2.	Klassiek contractmodel en belang van risicobeginsel	33
2.1.	<i>Pacta sunt servanda en loss lies where it falls</i>	33
2.2.	Overmacht en verandering van omstandigheden als functio- nele risicotoewijzingsmechanismes	35
2.3.	Risicotoewijzingsmechanismes versterken belang klassiek contractmodel	41
2.4.	Belang van expliciete contractuele risicoverdeling	42
2.5.	Prijsherzieningsclausules	44
3.	Nieuwe perspectieven	48
3.1.	Failliet van klassiek contractmodel en belang van risicoverdeling	48
3.2.	Partijen aan zet: naar een dynamisch contractmodel	52
3.3.	Rechter aan zet: naar transparante billijke risicoverdeling	55

**L'introduction de l'imprévision en droit belge pour une renégociation
du contrat par voie de clause et intervention de l'arbitrage**

	Denis PHILIPPE	57
1.	Définition	58
2.	La réforme du droit des obligations : le livre 5 du nouveau Code civil	60
2.1.	Introduction	60
2.2.	Conditions d'application	61
2.2.1.	Nature des circonstances visées	61
2.2.2.	Circonstances postérieures à la conclusion du contrat	61
2.2.3.	Non imputabilité	62
2.2.4.	Imprévisibilité	66
2.2.5.	Risque	69

2.2.6.	Caractère excessivement onéreux	73
2.2.6.1.	Notion d'onérosité excessive	73
2.2.6.2.	L'exécution ne peut raisonnablement plus être exigée.	74
2.2.6.3.	Solutions alternatives et obligation de limiter son propre dommage	74
2.2.6.4.	Bouleversement de l'économie contractuelle.	75
2.2.7.	Charge de la preuve – lien causal.	79
2.3.	Effets.	80
2.3.1.	Information.	80
2.3.2.	La renégociation.	80
2.3.3.	La renégociation est-elle une faculté ou une obligation ?	81
2.3.4.	Quelle est la sanction en cas de non-exécution de la renégociation ?	82
2.3.5.	Le contrat doit être exécuté jusqu'à sa terminaison ou son adaptation, énonce l'article 5.74 commenté. La même solution est retenue en droit français.	84
2.3.6.	Le contrat renégocié devient-il un nouveau contrat ?	85
2.3.7.	Intervention du juge.	86
2.3.7.1.	Quid en cas d'échec des négociations ? Le juge n'interviendra que si l'une ou l'autre partie le requiert	86
2.3.7.2.	Quel est le critère de l'adaptation ?	87
3.	Dérogation à la disposition légale et renégociation	87
3.1.	Dérogation à la disposition légale	87
3.2.	Pour une renégociation du contrat par voie de clause	88
4.	Arbitrage et renégociation du contrat.	91
5.	Dispositions transitoires.	92
6.	Conclusions.	92

La clause indemnitaire et la clause exonératoire de responsabilité dans le livre 5 du Code civil

	Benoît KOHL	95
1.	Introduction	95
2.	La clause indemnitaire	100
3.	La clause exonératoire de responsabilité	114

Hervorming van het ontwerp van Burgerlijk Wetboek.

Buitencontractuele aansprakelijkheid van de netbeheerders

	Thierry D'HOORE en Christine DECLERCQ	129
1.	Inleiding	129
1.1.	Invoering van de foutloze aansprakelijkheid voor bijzonder gevaarlijke activiteiten.	129

1.2.	Korte toelichting van de betrokken bepalingen	130
2.	Vraagstelling: invloed op het beheer van gas- en elektriciteitsnetten . . .	133
2.1.	Voorstelling Synergrid	133
2.2.	Analyse	137
2.2.1.	De hervorming verzwaart onnodig de situatie van de leden van Synergrid	137
2.2.1.1.	De gronden van uitsluiting zijn te beperkt	137
2.2.1.2.	Het causaliteitsvermoeden maakt de aansprakelijkheid van de netbeheerder quasi automatisch een foutloze aansprakelijkheid . . .	141
2.2.1.3.	Wat de regresvorderingen betreft	142
2.2.1.4.	In het andere geval zouden de volgende commentaren in aanmerking moeten worden genomen	143
2.2.2.	De voorgestelde hervorming houdt niet voldoende rekening met het bestaande juridische kader	144
2.2.3.	De argumenten getrokken uit de rechtsvergelijking zijn niet relevant	145
2.2.3.1.	Frankrijk	146
2.2.3.2.	Zwitserland	146
2.2.3.3.	De Verenigde Staten	147
2.2.3.4.	Italië	148
2.2.3.5.	Engeland	148
2.2.3.6.	Nederland	149
2.2.3.7.	Op Europees niveau	149
2.2.4.	Er bestaat geen enkele zekerheid over de verzekerbaarheid van deze nieuwe aansprakelijkheid	150
2.2.5.	Wie zal de economische kosten van dit nieuwe regime van aansprakelijkheid dragen?	151
2.2.6.	Uitdagingen van de energietransitie	152
3.	Besluit	154

Aansprakelijkheid van uitvoeringsagenten in het wetsvoorstel buiten-contractuele aansprakelijkheid

Joeri VANANROYE en Olivier ROODHOFT 157

1.	Inleiding	157
2.	Bestaand recht: recht doen aan het onderscheid tussen vrijwillige en onvrijwillige schuldeisers	162
3.	Wetsvoorstel: complexiteit zonder overtuigende motivering	166
3.1.	Afbreuk aan de contractuele economie in de driepartijen-verhouding	168

3.2. Complex kluwen van vorderingen zonder verkeersregels	172
3.3. Insolventierisico verschuift op niet-opportune wijze	174
4. Slotbeschouwing: ‘ <i>Quieta non movere</i> ’	177

Corporate Responsibility: acht lessen voor de bedrijfsjurist

Wim PUTZEYS	179
1. Bedrijfswaarden zijn meer dan een baseline	179
2. <i>Comply or explain</i>	180
3. Bedrijfsjuristen stellen niet het ‘wat’ maar het ‘hoe’ in vraag	180
4. Objectieve aansprakelijkheid ondermijnt eigen verantwoordelijkheid van slachtoffer	181
5. We zijn allemaal uitvoeringsagenten	181
6. Wapenen tegen onvoorzienbaarheid	182
7. Hou contracten kort	182
8. De vertrouwelijkheid van de bedrijfsjurist	182

Responsabilité des entreprises : huit leçons pour les juristes d’entreprise

Wim PUTZEYS	183
1. Les valeurs de l’entreprise sont plus qu’un slogan	183
2. Se conformer ou expliquer	184
3. Les juristes d’entreprise ne s’interrogent pas sur le « quoi » mais sur le « comment »	184
4. La responsabilité objective ne profite pas aux victimes et sape la responsabilisation	185
5. Nous sommes tous des agents d’exécution	185
6. S’armer contre l’imprévisibilité	186
7. Des contrats courts	186
8. La confidentialité des juristes d’entreprise	186

CONSEIL DE L'INSTITUT 2022 – RAAD VAN HET INSTITUUT 2022

Président/Voorzitter	Els Steen
Vice-Présidents/Ondervoorzitters	Nicolas Istas Herman Van Hecke
Secrétaires/Secretarissen	Donovan Sheppard Sarah Wijns
Trésorier/Penningmeester	Hugo Vanneuville
Membres du Conseil/Raadsleden	Filip Beyers Véronique Boveroux Christine Declercq Pierre-François Delneste Julie Loffet Delphine Melkebeke Els Ponnet Sybille Pringot Cristina Rossi Fanny Storms Tatyana Thys Dominique Trimont Emma Van Campenhoudt Ellen Vantomme
Directrice générale/Directeur-generaal	Julie Dutordoir

*

* *

Adresse	Rue des Sols 8 1000 Bruxelles
----------------	----------------------------------

Adres	Stuiversstraat 8 1000 Brussel
Tél./Tel.	+32 2 512 74 33
Courriel	info@ije.be
E-mail	info@ibj.be
Site internet	www.ije.be
Website	www.ibj.be

DANS LA COLLECTION “LE DROIT DES AFFAIRES EN EVOLUTION”

Tome 32: L'intelligence artificielle à travers les yeux des juristes d'entreprise

M. Ampe, K. Bourgeois, P. Craddock, J. De Bruyne, E. Foges, M. Gouden,
M. Herbosch, E. Kindt, D. Philippe, J. Roggen, K. Stas, K. Verstrepen, Larcier, 2022,
109 p.

Tome 31: Le rôle du juriste d'entreprise dans le développement durable de l'entreprise

M. Beyens, A. De Bergeyck, P.-F. Delneste, C. Eyers, B. Keirsbilck, Z. Ledent, M. Och,
E. Plasschaert, O. Roodhooft, P. Schaubroeck, H. Slachmuylders, S. Tack, E. Terryn,
S. Vander Putten, D. Van Gerven, E. Van Gool, H. Van Hecke, Larcier, 2021, 173 p.

Tome 30 : L'entreprise face à ses nouveaux défis

B. Benichou, H. Boularbah, I. Karatas, D. Philippe, R. Steenot, N. Thirion,
H. Van Bavel, Y. Van Gerven, J. Vrielink, J. Werbrouck, Larcier, 2019, 230 p.

Tome 29 : Le droit civil en mouvement

P. Brulez, H. Casman, C. De Muynck, P. Lambrecht, P. Lecocq, E. Leroux, S. Oyserman,
E. Peetermans, D. Philippe, E. Plasschaert, V. Sagaert, S. Stijns, S. Van Bree,
M. Van Steenbergh, P. Wéry, Larcier, 2018, 256 p.

Tome 28 : Le droit économique en mouvement

H. Boularbah, S. Brijs, H. Colman, S. De Dijn, P.A. Forriers, S. Jacmain,
C. Jennes, W. Kupers, R. Nieuwdorp, I. Peeters, D. Philippe, A.-B. Sudraud,
M.-C. Van den Bossche, D. Van Gerven, M. Wyckaert, Larcier, 2017, 300 p.

Tome 27 : L'économie du futur – Le futur de l'économie

A. Baltus, S. De Baets, J. Borgerhoff, K. Byttebier, B. Cumps, M. De Kemmeter,
K. Devloo, C. Houssa, I. Lejeune, S. Mennes, E. Mossay, E. Peters, L. Standaert,
W. Van Dyck, P. Van Eecke, C. Van Olmen, T. Wera, Group Larcier, 2016, 262 p.

Tome 26 : Let's go digital – Le juriste face au numérique

J.-L. Allard, G. Ataya, M. Demoulin, M. Dewaersegger, D. Gobert, F. Hoogendijk,
M. Truyens, G. Van Gossum, C. Vande Vorst, CH. Van Olmen, K. Winters, Group
Larcier, 2015, 254 p.

Tome 25 : L'innovation, source de droit – Le droit, source d'innovation

B. Blondé, T. Boedts, V. Boveroux, L. Coulon, L. De Brabandere, J. De Wachter,
J. Dumortier, B. Gevers, A. Henry de Frahan, E. Kindt, K. Macours, C. Thiry,
B. Timmermans, C. Van Steenbergen, Bruylant, 2014, 282 p.

Tome 24 : Juriste sans frontières ?

J. Baeck, D. De Bot, J. Erauw, P. Hermant, K. Maresceau, V. Marquette, R. Nieuwdorp,
P. Parez, M. Tison, T. Van Canneyt, Bruylant, 2013, 296 p.

Tome 23 : Social media : le droit ou l'anarchie ?

Y. Pouillet, J.-P. Moïny, P. Maeyaert, S. Kinart, P. Craddock, C. Van Olmen, S. Baltazar,
D. Philippe, J.-F. Henrotte, A. Cruquenaire, C. De Keersmaeker, M. Vierstraete,
W.-J. Cosemans, F. De Villenfagne, Bruylant, 2012, 273 p.

Tome 22 : L'entreprise et ses clients. To B and to C. Nouveaux défis et solutions

J.-F. Bellis, D. Blommaert, F. Bonnarens, P. Wytinck, F. Sweerts, F. Walschot, J. Stuyck, S. Verhamme, J.-P. Buyle, J. Van Elderen, P. Proesmans, N. Schmitz, Ch. Demoulin, J. Klein, Ch. Geurs, H. Boularbah, Bruylant, 2011, 434 p.

Tome 21 : Gouvernance d'entreprise : carcan ou clé du succès

K. Geens, K. Macours, X. Dieux, Ph. Waty, Ch. Darville, J. Lievens, P. Buysse, Bruylant & Kluwer, 2010, 446 p.

Tome 20 : L'égalité de traitement dans le monde de l'entreprise

P. Martens, F. Wijckmans, A. De Wilde, Ch. Van Buggenhout, A. de Schoutheete, P. A. Foriers, K. Macours, B. Weyts, F. Dierckx, F. Walschot, Bruylant & Kluwer, 2009, 369 p.

Tome 19 : La propriété intellectuelle omniprésente dans l'entreprise

E. Cornu, B. Vanbrabant, M. Messely, L. Puts, J. Debacker, O. Rijckaert, Y. Van Couter, J. Stuyck, F. Pack, B. Thirion, J. Dedeckel, J. Cattaruzza, Bruylant & Kluwer, 2008, 322 p.

Tome 18 : La sanction dans la vie des affaires

B. Verstraeten, S. De Decker, K. Van Hoogenbemt, J. Simon, E. Roger France, L. du Jardin, C. Gheur, J. Degrauwe, J. Muyldermans, P. Maeyaert, J. Cattaruzza, Bruylant & Kluwer, 2007, 308 p.

Tome 17 : Que dire ou ne pas dire avant de conclure un contrat ?

J. Cattaruzza, J.-Ph. Cordier, L. Cornelis, H. De Bauw, H. Delescaille, P.A. Foriers, F. Glansdorff, B. Ponet, F. Roels, P. Van Eecke, Ch.-A. van Oldeneel, Bruylant & Kluwer, 2006, 452 p.

Tome 16 : Concurrence – Aspects auxquels les juristes doivent être attentifs

J.-F. Bellis, S. De Keer, R. Gerrits, A. Hertogen, P. Nihoul, G. Pauwels, F. Puel, A. Spiritus-Dassesse, J. Steenlant, F. Wijckmans, J. Ysewyn, G. Zonnekeyn, Bruylant & Kluwer, 2005, 328 p.

Tome 15 : Les relations intragroupes

O. Debray, C. Dirckx, Th. Tilquin, J. Cattaruzza, I. D'Haeyer, L. du Jardin, A. Salà, G. Remy, Bruylant & Kluwer, 2004, 344 p.

Tome 14 : Le contrat sans papier (e-contracts)

E. Montero, F. Kéfer, J. Dhont, F. Walschot, D. Fesler, V. Vandenebeele, J. Dupont, J. Dumortier, H. Dekeyser, T. Van Overstraeten, Bruylant & Kluwer, 2003, 284 p.

Tome 13 : La modification unilatérale du contrat

P. A. Foriers, A. de Schoutheete, D. D'Hooghe, M. Gelders, P. Lepoutre, J. Stuyck, N. Denoël, M. Vanwijck-Alexandre, S. Gunton, Bruylant & Kluwer, 2002, 374 p.

Tome 12 : Les responsabilités de l'entreprise

L. Cornelis, I. Claeys, J.-F. Terlinden, M. van der Haegen, Bruylant & Kluwer, 2001, 156 p.

Tome 11 : Recherche et développement d'un produit

D. Philippe, J.-F. Bellis, J.-L. Fagnart, H. Boularbah, F. Walschot, D. Kaesmacher, Bruylant & Kluwer, 2000, 240 p.

Tome 10 : Le commerce électronique

L. Cornelis, P. Goethals, S. De Keyser, A. Strowel, F. de Visscher, S. Louveaux, P. Van Eecke, S. Reynders, Bruylant & Kluwer, 1999, 316 p.

Tome 9 : Le juriste dans la négociation

L. Demeyere, P. Goblet, A. Haelterman, M.-Gh. Henuset, S. Houx, Ph. Marchandise, D. Van Poucke, Bruylant & Kluwer, 1998, 168 p.

Tome 8 : L'entreprise et son client : un partenariat constructif

Th. Bourgoignie, A. Carette, S. Claeys, Ph. Péters, D. Philippe, D. Struyven, J. Stuyck, L. Van Nieuwenhove, Bruylant & Kluwer, 1997, 286 p.

Tome 7 : Le juriste face à l'invasion informatique

G. Ballon, B. De Schutter, J. Dubaere, Y. Pouillet, A. Strowel, J.-P. Tiaille, Bruylant & Kluwer, 1996, 242 p.

Tome 6 : L'entreprise face au droit pénal

F. De Bauw, K. Geens, M. Honinckx, D. Matray, A. Roef, M. Rozie, J. Spreutels, E. Staudt, W. Van Eeckhoutte, R. Verstraeten, Bruylant & Kluwer, 1995, 323 p.

Tome 5 : New Liabilities & Challenges for Industry in Europe

S. Blackmer, D. Bothe, J.-M. Devos, B. Feudner, J. Flynn, A. Hellebuyck, Ph. Marchandise, Y. Merchiers, G.J. Niezen, Bruylant & Kluwer, 1994, 200 p.

Tome 4 : Contrat d'agence – Services publics – Assurances – Secrétariat général

H. Claassens, R. O. Dalcq, J.-P. Fierens, D. Michel, B. Nyssen, Y. Pouillet, F. Vincke, F. Walschot, Bruylant & Kluwer, 1993, 212 p.

Tome 3 : Sociétés – Nouvelles technologies – Droit bancaire – Concurrence

A. Benoit-Moury, P. de Lhoneux, M. Delierneux, M. Flamée, G. Keutgen, J. Wouters, Bruylant & Kluwer, 1992, 388 p.

Tome 2 : Environnement – Sociétés – Fiscalité – Droit social

T. Claeys, J.-L. Duplat, J.-P. Hannequart, A. Janssens de Bisthoven, J. Malherbe, Ph. Marchandise, M. Pirlet, Bruylant & Kluwer, 1991, 220 p.

Tome 1 : Environnement – Pratiques du commerce – Sociétés – Concurrence

H. Bocken, J. Bourgeois, A. De Caluwé, P. De Vroede, K. Geens, G. Lancel, L. Lavrysen, W. Vanderhaeghe, P. Van Ommeslaghe, Bruylant & Kluwer, 1990, 208 p.

ALSOOK IN DE REEKS

“TENDENSEN IN HET BEDRIJFSRECHT”

Deel 32: Artificiële intelligentie door de ogen van de bedrijfsjurist

M. Ampe, K. Bourgeois, P. Craddock, J. De Bruyne, E. Foges, M. Gouden, M. Herbosch, E. Kindt, D. Philippe, J. Roggen, K. Stas, K. Verstrepen, Larcier, 2022, 109 p.

Deel 31: De rol van de bedrijfsjurist in de duurzame ontwikkeling van de onderneming

M. Beyens, A. De Bergeyck, P.-F. Delneste, C. Eyers, B. Keirsbilck, Z. Ledent, M. Och, E. Plasschaert, O. Roodhooft, P. Schaubroeck, H. Slachmuylers, S. Tack, E. Terryn, S. Vander Putten, D. Van Gerven, E. Van Gool, H. Van Hecke, Larcier, 2021, 173 p.

Deel 30: De nieuwe uitdagingen voor de onderneming

B. Benichou, H. Boularbah, I. Karatas, D. Philippe, R. Steenot, N. Thirion, H. Van Bavel, Y. Van Gerven, J. Vrielink, J. Werbrouck, Larcier, 2019, 230 p.

Deel 29 : Het burgerlijk recht in beweging

P. Brulez, H. Casman, C. De Muynck, P. Lambrecht, P. Lecocq, E. Leroux, S. Oyserman, E. Peetermans, D. Philippe, E. Plasschaert, V. Sagaert, S. Stijns, S. Van Bree, M. Van Steenberghe, P. Wéry, Larcier, 2018, 256 p.

Deel 28 : Het economisch recht in beweging

H. Boularbah, S. Brijs, H. Colman, S. De Dijn, P.A. Forriers, S. Jacmain, C. Jennes, W. Kupers, R. Nieuwdorp, I. Peeters, D. Philippe, A.-B. Sudraud, M.-C. Van den Bossche, D. Van Gerven, M. Wyckaert, Larcier, 2017, 300 p.

Deel 27 : Economie van de toekomst – Toekomst van de economie

A. Baltus, S. De Baets, J. Borgerhoff, K. Byttebier, B. Cumps, M. De Kemmeter, K. Devloo, C. Houssa, I. Lejeune, S. Mennes, E. Mossay, E. Peters, L. Standaert, W. Van Dyck, P. Van Eecke, C. Van Olmen, T. Wera, Groep Larcier, 2016, 262 p.

Deel 26 : Let's go digital – De digitale uitdaging van de jurist

J.-L. Allard, G. Ataya, M. Demoulin, M. Dewaersegger, D. Gobert, F. Hoogendijk, M. Truyens, G. Van Gossum, C. Vande Vorst, CH. Van Olmen, K. Winters, Groep Larcier, 2015, 254 p.

Deel 25 : Innovatie, bron van recht – Recht, bron van innovatie

B. Blondé, T. Boedts, V. Boveroux, L. Coulon, L. De Brabandere, J. De Wachter, J. Dumortier, B. Gevers, A. Henry de Frahan, E. Kindt, K. Macours, C. Thiry, B. Timmermans, C. Van Steenberghe, Bruylant, 2014, 282 p.

Deel 24 : Juristen zonder grenzen ?

J. Baeck, D. De Bot, J. Erauw, P. Hermant, K. Maresceau, V. Marquette, R. Nieuwdorp, P. Parez, M. Tison, T. Van Canneyt, Bruylant, 2013, 296 p.

Deel 23 : Social media : recht of anarchie ?

Y. Pouillet, J.-P. Moïny, P. Maeyaert, S. Kinart, P. Craddock, C. Van Olmen, S. Baltazar, D. Philippe, J.-F. Henrotte, A. Cruquenaire, C. De Keersmaeker, M. Vierstraete, W.-J. Cosemans, F. De Villenfagne, Bruylant, 2012, 273 p.

Deel 22 : De onderneming en haar klanten... To B and to C. Nieuwe uitdagingen en oplossingen

J.-F. Bellis, D. Blommaert, F. Bonnarens, P. Wytinck, F. Sweerts, F. Walschot, J. Stuyck, S. Verhamme, J.-P. Buyle, J. Van Elderen, P. Proesmans, N. Schmitz, Ch. Demoulin, J. Klein, Ch. Geurs, H. Boularbah, Bruylant, 2011, 434 p.

Deel 21 : Corporate governance : keurslijf of sleutel tot succes?

K. Geens, K. Macours, X. Dieux, Ph. Waty, Ch. Darville, J. Lievens, P. Buysse, Bruylant & Kluwer, 2010, 446 p.

Deel 20 : Gelijke behandeling in de bedrijfswereld

P. Martens, F. Wijckmans, A. De Wilde, C. Van Buggenhout, A. de Schoutheete, P.A. Foriens, K. Macours, B. Weyts, F. Dierckx, F. Walschot, Bruylant & Kluwer, 2009, 372 p.

Deel 19 : Intellectuele eigendom alomtegenwoordig in de onderneming

E. Cornu, B. Vanbrabant, M. Messely, L. Puts, J. Debacker, O. Rijckaert, Y. Van Couter, J. Stuyck, F. Pack, B. Thirion, J. Dedeckel, J. Cattaruzza, Bruylant & Kluwer, 2008, 322 p.

Deel 18 : Sancties in het bedrijfsleven

B. Verstraeten, S. De Decker, K. Van Hoogenbemt, J. Simon, E. Roger France, L. du Jardin, C. Gheur, J. Degrauwe, J. Muyltermans, P. Maeyaert, J. Cattaruzza, Bruylant & Kluwer, 2007, 308 p.

Deel 17 : Wat al dan niet meedelen vóór het sluiten van een contract ?

J. Cattaruzza, J.-Ph. Cordier, L. Cornelis, H. De Bauw, H. Delescaille, P.-A. Foriens, F. Glansdorff, B. Ponet, F. Roels, P. Van Eecke, Ch.-A. van Oldeneel, Bruylant & Kluwer, 2006, 452 p.

Deel 16 : Mededinging – Praktische aspecten waaraan de juristen aandacht moeten besteden

J.-F. Bellis, S. De Keer, R. Gerrits, A. Hertogen, P. Nihoul, G. Pauwels, F. Puel, A. Spiritus-Dassesse, J. Steenlant, F. Wijckmans, J. Ysewyn, G. Zonnekeyn, Bruylant & Kluwer, 2005, 328 p.

Deel 15 : Intragroepsrelaties

O. Debray, C. Dirckx, Th. Tilquin, J. Cattaruzza, I. D’Haeyer, L. du Jardin, A. Salà, G. Remy, Bruylant & Kluwer, 2004, 344 p.

Deel 14 : Contracteren zonder papier (e-contracts)

E. Montero, F. Kéfer, J. Dhont, F. Walschot, D. Fesler, V. Vandenabeele, J. Dupont, J. Dumortier, H. Dekeyser, T. Van Overstraeten, Bruylant & Kluwer, 2003, 284 p.

Deel 13 : De eenzijdige wijziging van het contract

P.A. Foriens, A. de Schoutheete, D. D’Hooghe, M. Gelders, P. Lepoutre, J. Stuyck, N. Denoël, M. Vanwijck-Alexandre, S. Gunton, Bruylant & Kluwer, 2002, 374 p.

Deel 12 : De aansprakelijkheid van de onderneming

L. Cornelis, I. Claeys, J.-F. Terlinden, M. van der Haegen, Bruylant & Kluwer, 2001, 156 p.

Deel 11 : Onderzoek en productontwikkeling

D. Philippe, J.-F. Bellis, J.-L. Fagnart, H. Boularbah, F. Walschot, D. Kaesmacher, Bruylant & Kluwer, 2000, 240 p.

Deel 10 : De elektronische handel

L. Cornelis, P. Goethals, S. De Keyser, A. Strowel, F. de Visscher, S. Louveaux, P. Van Eecke, S. Reynders, Bruylant & Kluwer, 1999, 316 p.

Deel 9 : De jurist in de onderhandeling

L. Demeyere, P. Goblet, A. Haelterman, M.-Gh. Henuset, S. Houx, Ph. Marchandise, D. Van Poucke, Bruylant & Kluwer, 1998, 168 p.

Deel 8 : Het bedrijf en zijn klant : een constructief partnership

Th. Bourgoignie, A. Carette, S. Claeys, Ph. Péters, D. Philippe, D. Struyven, J. Stuyck, L. Van Nieuwenhove, Bruylant & Kluwer, 1997, 286 p.

Deel 7 : De jurist en de informatica-invasie

G. Ballon, B. De Schutter, J. Dubaere, Y. Pouillet, A. Strowel, J.-P. Tiaille, Bruylant & Kluwer, 1996, 242 p.

Deel 6 : Strafrecht in het bedrijfsleven

F. De Bauw, K. Geens, M. Honinckx, D. Matray, A. Roef, M. Rozie, J. Spreutels, E. Staudt, W. Van Eeckhoutte, R. Verstraeten, Bruylant & Kluwer, 1995, 323 p.

Deel 5 : New Liabilities & Challenges for Industry in Europe

S. Blackmer, D. Bothe, J.-M. Devos, B. Feudner, J. Flynn, A. Hellebuyck, Ph. Marchandise, Y. Merchiers, G. J. Niezen, Bruylant & Kluwer, 1994, 200 p.

**Deel 4 : De agentuurovereenkomst – Openbare diensten – Verzekeringen – Secretariaat
generaal**

H. Claassens, R. O. Dalcq, J.-P. Fierens, D. Michel, B. Nyssen, Y. Pouillet, F. Vincke, F. Walschot, Bruylant & Kluwer, 1993, 212 p.

Deel 3 : Vennootschappen – Nieuwe Technologieën – Bankrecht – Mededinging

A. Benoit-Moury, P. de Lhoneux, M. Delierneux, M. Flamée, G. Keutgen, J. Wouters, Bruylant & Kluwer, 1992, 388 p.

Deel 2 : Leefmilieu – Vennootschappen – Fiscaal recht – Sociaal recht

T. Claeys, J.-L. Duplat, J.-P. Hannequart, A. Janssens de Bisthoven, J. Malherbe, Ph. Marchandise, M. Pirlet, Bruylant & Kluwer, 1991, 220 p.

Deel 1 : Leefmilieu – Handelspraktijken – Vennootschappen – Mededinging

H. Bocken, J. Bourgeois, A. De Caluwé, P. De Vroede, K. Geens, G. Lancel, L. Lavrysen, W. Vanderhaeghe, P. Van Ommeslaghe, Bruylant & Kluwer, 1990, 208 p.

VISION ET MISSION DE L'INSTITUT DES JURISTES D'ENTREPRISE

NOS MEMBRES

Les juristes d'entreprise occupent une place unique parmi les professions juridiques de par leur présence au sein de leur entreprise et leur connaissance de celle-ci. Ils défendent les objectifs de l'entreprise (partenaire d'affaires) et le respect de la loi (gardien). Leur relation de confiance avec leur employeur contribue à la gestion préventive des risques juridiques et au développement durable de l'entreprise. Ils contribuent de la sorte à la bonne marche de leur entreprise ainsi qu'à l'efficacité de l'état de droit.

NOTRE VISION

Dans un environnement juridique et des affaires globalisé et en constante évolution, nous voulons être la **balise** des juristes d'entreprise dans leur rôle crucial de conseil juridique de leur employeur. Nous voulons être l'**inspirateur** de leur qualité, de leur intégrité et de leur indépendance. Nous voulons **jeter des ponts** vers toutes nos parties prenantes.

NOTRE MISSION

En tant qu'ordre professionnel du juriste d'entreprise nous sommes le forum belge pour la formation et le développement professionnel et déontologique de nos membres et pour le rayonnement de la profession. Nous avons pour mission :

- d'accomplir les devoirs qui nous sont confiés par la loi
- d'être la maison des juristes d'entreprise et l'animateur de leur réseau pour l'échange de connaissances et d'expérience, pour le dialogue et la collégialité
- de soutenir nos membres dans la détermination de leur rôle et de leur place dans leur entreprise
- d'offrir à nos membres un programme de formation permanente sur mesure
- d'encourager chez nos membres une attitude proactive, de recherche de solutions et de conformité à la loi
- de défendre l'indépendance intellectuelle, le secret professionnel et la confidentialité des avis juridiques du juriste d'entreprise
- d'intervenir auprès de l'enseignement pour une meilleure préparation à la profession
- de coopérer de manière constructive avec les autres professions juridiques, dans une compréhension mutuelle des complémentarités et des spécificités

- de promouvoir la profession au sein du monde de l'entreprise et des autres parties prenantes de la société, d'entretenir des contacts actifs avec l'Association Européenne des Juristes d'Entreprise et avec des organisations de juristes d'entreprise à l'étranger, et d'œuvrer à la réglementation de la profession à travers l'Europe.

VISIE EN MISSIE VAN HET INSTITUUT VOOR BEDRIJFSJURISTEN

ONZE LEDEN

Bedrijfsjuristen bekleden door hun kennis van en aanwezigheid in hun onderneming een unieke plaats onder de juridische beroepen. Ze behartigen de bedrijfsdoelstellingen (“business partner”) en de naleving van de wet (“gatekeeper”). Hun vertrouwensrelatie met hun werkgever draagt bij tot het preventief beheer van juridische risico’s en duurzaam ondernemen. Zo bevorderen ze zowel de goede werking van hun bedrijf als de efficiëntie van de rechtsstaat.

ONZE VISIE

In een voortdurend evoluerende geglobaliseerde business en juridische omgeving willen we het **baken** zijn voor de bedrijfsjuristen in hun cruciale rol van juridisch raadgever van hun werkgever. We willen de **bezieler** zijn van de kwaliteit, de integriteit en de onafhankelijkheid van de bedrijfsjurist. We willen **bruggen slaan** naar al onze stakeholders.

ONZE MISSIE

Als beroepsorde voor de bedrijfsjurist zijn we het Belgische forum voor de professionele en deontologische vorming en ontwikkeling van onze leden en voor de uitstraling van het beroep. Het is onze missie:

- de opdrachten te vervullen die ons door de wet worden toevertrouwd
- het huis van de bedrijfsjuristen te zijn, en de gangmaker van hun netwerk voor uitwisseling van kennis en ervaring, voor dialoog en collegialiteit
- onze leden te ondersteunen in het bepalen van hun rol en plaats binnen hun onderneming
- onze leden een permanent vormingsprogramma op maat aan te bieden
- een proactieve, oplossingsgerichte en wetsconforme attitude bij onze leden aan te moedigen
- de intellectuele onafhankelijkheid, het beroepsgeheim en de vertrouwelijkheid van de juridische adviezen van de bedrijfsjurist te verdedigen
- aansluiting te zoeken bij het onderwijs voor een betere voorbereiding op het beroep
- constructief samen te werken met de andere juridische beroepen, met wederzijds begrip voor complementariteit en specificiteit

- het beroep uit te dragen naar de bedrijfswereld en naar de overige belanghebbenden in de maatschappij, actieve contacten te onderhouden met de European Company Lawyers Association en met organisaties van bedrijfsjuristen uit het buitenland, en te streven naar de reglementering van het beroep doorheen Europa.

AUTEURS

Elliot Cobbaut	Assistant et doctorant, Université Catholique de Louvain
Christine Declercq	Juriste d'entreprise Synergrid, Secrétaire comité juridique Synergrid
Thierry D'hoore	Juriste d'entreprise Elia, Président comité juridique Synergrid
Benoît Kohl	Président, CEPANI ; avocat, Barreau de Bruxelles ; professeur, ULiège et Université de Paris 2
Denis Philippe	Avocat, Philippe & Partners; professeur, Université Catholique de Louvain, Ichech et Université de Paris Ouest
Wim Putzeys	Rédacteur en chef Jubel, KnopsPublishing
Jacob Reniers	Doctorant, Aspirant FWO-Vlaanderen, KU Leuven, Instituut voor Contractenrecht
Olivier Roodhooft	Doctorant, KU Leuven, Instituut voor Handels- en Insolventierecht
Els Steen	Juriste d'entreprise Ahold Delhaize, Présidente Institut des juristes d'entreprise
Joeri Vananroye	Avocat, Barreau de Bruxelles ; professeur, KU Leuven

AUTEURS

Elliot Cobbaut	Assistent en doctoraatsonderzoeker, Université Catholique de Louvain
Christine Declercq	Bedrijfsjurist Synergrid, Secretaris juridisch comité Synergrid
Thierry D'hoore	Bedrijfsjurist Elia, Voorzitter juridisch comité Synergrid
Benoît Kohl	Voorzitter, CEPANI; advocaat, Balie Brussel; professor, ULiège en Université de Paris 2
Denis Philippe	Advocaat Philippe & Partners; professor, Université Catholique de Louvain, Ichech en Université de Paris Ouest
Wim Putzeys	Hoofdredacteur Jubel, KnopsPublishing
Jacob Reniers	Doctoraatsonderzoeker, Aspirant FWO-Vlaanderen, KU Leuven, Instituut voor Contractenrecht
Olivier Roodhoof	Doctoraatsonderzoeker, KU Leuven, Instituut voor Handels- en Insolventierecht
Els Steen	Bedrijfsjuriste Ahold Delhaize, Voorzitter Instituut voor bedrijfsjuristen
Joeri Vananroye	Advocaat, Balie Brussel; professor, KU Leuven

PRÉFACE

La 33e Journée des juristes d'entreprise s'est déroulée le 15 novembre 2022 aux Musées Royaux des Beaux-Arts, à Bruxelles.

Vous l'avez peut-être remarqué: ce n'est plus la «Journée **du** juriste d'entreprise» mais la «Journée **des** juristes d'entreprise». Ce changement marque notre engagement envers notre communauté diverse et la volonté de la mettre en réseau et la faire vivre, surtout lors d'une journée comme celle-ci.

Le **thème** de la journée était «Les juristes d'entreprise et les responsabilités de l'entreprise – Vers une responsabilité sans fin des entreprises?». La question mérite d'être posée. Actifs au sein de leur organisation, nos membres constatent une augmentation des réglementations. L'intention est souvent louable. Les décideurs politiques souhaitent réagir à un problème, faire face à une priorité politique ou une préoccupation de la société civile. La réponse à ces défis passe souvent par une nouvelle réglementation, dont la charge incombe souvent aux entreprises.

Comme juristes d'entreprise, nous voyons l'impact, la lourdeur souvent, des règles à mettre en œuvre, à prendre en considération par nos entreprises. Nous voyons comment cette bonne intention du législateur (européen) **se traduit** dans autant de freins (ou casse-vitesses) éventuels sur le développement d'activités économiques (ou sociales) par les entreprises, qu'elles aient ou non un but lucratif. Cette lourdeur n'est-elle pas parfois contre-productive?

Le juriste d'entreprise est le premier à appliquer un nouveau texte aux situations concrètes au sein de son entreprise. Nos bientôt 2.200 juristes d'entreprise ont par conséquent l'expérience pertinente à partager avec les décideurs politiques.

Nous sommes, de par notre fonction, parmi les travailleurs le mieux au fait de l'importance d'avoir, au sein de l'entreprise, une véritable conscience sociétale des entreprises. Ne pas se contenter de ce qui est légal (*what is legal*), mais de ce qui est juste (*what is right*). C'est pourquoi une journée comme la Journée des juristes d'entreprise, permet de prendre un peu de hauteur, de confronter des points de vue d'experts provenant de différents domaines (professeurs, chercheurs, avocats, magistrats etc.) afin d'ouvrir ses horizons, outre le partage d'expertise juridique plus concrète. C'est aussi l'ambition du présent ouvrage.

Dans cet ouvrage, Elliot Cobbaut revient sur les **mécanismes de lancement d’alerte**. Alors qu’entre autres la récente loi du 28 novembre 2022 a poussé les entreprises à mettre en place des systèmes de signalement, il revient sur la genèse de ces mécanismes, leurs opportunités et leur mise en œuvre. Il pose la question de savoir si l’alerte n’est pas un système plus générique qui peut aider l’entreprise à prévenir des risques, à condition de le prévoir de manière large.

Le **contrat** tel qu’on le connaît classiquement est-il toujours adapté aux temps incertains où se succèdent des crises imprévues? Dans sa contribution, Jacob Reniers fait le point sur les modèles classiques et les nouvelles perspectives, dynamiques, intégrant une partie de partage de risques, qui peuvent intéresser les juristes d’entreprise lors de la *conception* des contrats.

Denis Philippe, fait le point sur ce qu’est l’**imprévision**, dans le cadre d’un contrat, et les questions que le lecteur peut se poser depuis l’intégration de ce concept dans le code civil. Les possibilités émergeant d’un changement de circonstances sont devenues une réalité en droit (supplétif) belge suite à la récente réforme de notre droit des obligations (livre V du code civil) et doivent, dès lors, devenir un réflexe pour le juriste d’entreprise à côté de la figure bien connue de la force majeure.

Se pose ensuite la question de l’indemnisation suite à l’établissement d’une **responsabilité contractuelle**. Que l’on soit d’un côté ou de l’autre, l’on veut souvent prévoir dans le contrat une clause indemnitaire – aussi appelée clause pénale – ou une clause exonératoire de responsabilité. Que peut-on prévoir valablement? La réforme susvisée du code civil a modifié ces régimes en droit belge. Dans son article Benoît Kohl revient sur ces clauses, dont il nous détaille les contours et adaptations.

Mais les activités de l’entreprise, au sens large, sont sujettes dans certains cas à une responsabilité non modulable par contrat, la **responsabilité extracontractuelle** intervient. Dans leur plaidoyer, Thierry D’hoore et Christine Declercq s’attaquent au projet de réforme de la responsabilité extracontractuelle dans le code civil. En particulier, ils expliquent leurs griefs à l’encontre du projet de responsabilité objective qu’ils jugent contreproductif.

Joeri Vananroye et Olivier Roodhooft traitent quant à eux de la potentielle responsabilité extracontractuelle que pourrait encourir un **agent d’exécution** pour ses agissements dans le cadre d’un contrat passé entre son donneur d’ordre et son client, alors qu’il n’a lui-même donc pas de contrat avec ce client. Là aussi, le régime en projet prévoit des évolutions avec l’abolition de l’immunité de principe de l’agent d’exécution.

Enfin, Wim Putzeys fait une rapide synthèse en tirant huit leçons, pour les juristes d'entreprise, qui ressortent de la Journée des juristes d'entreprise.

Belle matière à réflexion !
Bonne lecture,

Els STEEN
Présidente IJE

VOORWOORD

De 33ste Dag van de bedrijfsjuristen vond plaats op 15 november 2022 in de Koninklijke Musea voor Schone Kunsten, te Brussel.

U heeft het mogelijks opgemerkt. Het is niet langer de “Dag van de bedrijfsjurist”, maar de “Dag van de bedrijfsjuristen”. Dit om onze betrokkenheid bij onze diverse gemeenschap – alsook ons netwerk te benadrukken – vooral op een dag als deze.

Het **thema** van de dag was “Bedrijfsjuristen en bedrijfsverantwoordelijkheid – Naar eindeloze aansprakelijkheden voor ondernemingen?”. Het loont deze vraag te stellen. Onze leden, die actief zijn in het hart van hun organisatie, stellen vast dat de regelgeving toeneemt. Vaak met een lovenswaardige bedoeling. De beleidsmakers willen reageren op een probleem, een politieke prioriteit of een zorg van het maatschappelijk middenveld. Het antwoord op de uitdaging is vaak een nieuwe regel, waarvan de last dan terecht komt op de schouders van de ondernemingen.

Als bedrijfsjuristen zien wij de impact, vaak ernstig, van de regels die onze bedrijven moeten toepassen en in acht nemen. Wij zien hoe deze goede bedoelingen van de (Europese) wetgever zich **vertalen** in de zoveelste potentiële rem op (of snelheidsdrempel voor) de ontwikkeling van de economische (of sociale) activiteiten door bedrijven, al dan niet met winstoogmerk. Is deze rompslomp soms misschien contraproductief?

De bedrijfsjurist is ook de eerste die een nieuwe tekst moet omzetten in concrete situaties binnen ondernemingen. Onze binnenkort 2.200 bedrijfsjuristen beschikken derhalve over de nodige ervaring die zij met beleidsmakers kunnen delen.

Dankzij onze functie behoren wij tot die werknemers die zich het best bewust zijn van het belang van een sociaal bewustzijn binnen het bedrijf. Niet tevreden zijn met wat wettelijk is (*what is legal*), maar met wat juist is (*what is right*). Daarom biedt een dag als de Dag van de bedrijfsjuristen ons de kans een stap terug te zetten, standpunten te vergelijken van experts uit verschillende werelden (professoren, onderzoekers, advocaten, magistraten, ...) om zo onze horizon te verruimen,

naast het delen van meer praktische juridische expertise. Dat is ook de ambitie van dit boek.

In dit boek belicht Elliot Cobbaut **de mechanismen van het klokkenuiden**. Terwijl onder andere de recente wet van 28 november 2022 bedrijven ertoe heeft aanzet om klokkenuiderssystemen op te zetten, blikt hij terug op het ontstaan van deze systemen, hun toepassingskansen en de uitvoering ervan. Hij stelt de vraag of klokkenuiden een meer algemeen systeem is dat ondernemingen kan helpen om risico's te voorkomen, mits er op ruime schaal in wordt voorzien.

Is het **contract** zoals wij dat klassiek kennen nog steeds aangepast aan deze onzekere tijden waarin onvoorziene crisissen elkaar opvolgen? In zijn bijdrage evalueert Jacob Reniers de klassieke modellen en de nieuwe, dynamische perspectieven, met inbegrip van een element van risicodeling, die van belang kunnen zijn voor bedrijfsjuristen bij het *opstellen* van contracten.

Denis Philippe legt uit wat **imprevisie** is, in het kader van een overeenkomst, en anticipeert op de vragen die de lezer kan hebben sinds de opname van dit begrip in het Burgerlijk Wetboek. Na een recente hervorming van ons verbintenissenrecht (Boek V van het Burgerlijk Wetboek) zijn de mogelijkheden die een wijziging van omstandigheden biedt, werkelijkheid geworden in het Belgische (suppletieve/aanvullende) recht. Deze moeten dus een reflex worden voor de bedrijfsjuristen, naast de welgekende figuur van de overmacht.

De volgende vraag betreft de schadevergoeding na de vaststelling van een **contractuele aansprakelijkheid**. Aan welke kant men ook staat, men wil vaak een vrijwaringsclausule – ook wel boeteclausule/schadebeding genoemd – of een clausule inzake vrijstelling van aansprakelijkheid in het contract opnemen. Welke geldige clausules kan men voorzien? De bovengenoemde hervorming van het Burgerlijk Wetboek heeft deze regelingen in het Belgisch recht gewijzigd. In zijn artikel bespreekt Benoît Kohl deze clausules, en licht hij de kenmerken en aanpassingen ervan toe.

Maar aangezien de activiteiten van de onderneming, in de ruimste zin, in bepaalde gevallen onderworpen zijn aan een aansprakelijkheid die niet contractueel kan worden geregeld, is er sprake van **buitencontractuele aansprakelijkheid**. In hun pleidooi verzetten Thierry D'hoore en Christine Declercq zich tegen de voorgestelde hervorming van de buitencontractuele aansprakelijkheid in het Burgerlijk Wetboek. Ze uiten met name hun grieven tegen het project van objectieve aansprakelijkheid, dat zij contraproductief vinden.

Joeri Vananroye en Olivier Roodhooft behandelen de mogelijke buitencontractuele aansprakelijkheid, die een **uitvoeringsagent** kan dragen voor zijn handelingen in het kader van een overeenkomst tussen zijn opdrachtgever en zijn klant, ook al heeft hij geen overeenkomst met deze klant. Ook hier voorziet de ontwerpregeling in ontwikkelingen met de afschaffing van het immunitetsbeginsel van de uitvoeringsagent.

Tot slot geeft Wim Putzeys **een korte samenvatting** met acht lessen, die bedrijfsjuristen uit de Dag van de bedrijfsjuristen kunnen meenemen.

Stof tot nadenken!

Veel leesplezier,

Els STEEN

Voorzitter IBJ